

Формування компетентно орієнтованого підходу у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту

Короленко К.В.

Запорізький національний університет

Анотації:

Запропонована модель компетентно орієнтованої підготовки педагогічних кадрів з фізичної культури і спорту в контексті професійної діяльності. Моделі виступають засобом пізнання студентами її змісту, організаційних форм, предметних завдань. Комплексне вирішення зазначених завдань забезпечує формування педагогічної культури майбутнього педагога та визначає реалізацію функцій компетентно орієнтованої підготовки. Змістовий компонент компетентно орієнтованої підготовки являє собою відносно самостійну область змісту педагогічної освіти.

Короленко К.В. Формирование компетентно ориентированного подхода в процессе профессиональной подготовки будущих специалистов по физической культуре и спорту. Предложена модель компетентно ориентированной подготовки педагогических кадров по физической культуре и спорту в контексте профессиональной деятельности. Модели выступают средством познания студентами ее содержания, организационных форм, предметных задач. Комплексное решение указанных задач обеспечивает формирование педагогической культуры будущего педагога и определяет реализацию функций компетентно ориентированной подготовки. Содержательный компонент компетентно ориентированной подготовки представляет собой относительно самостоятельную область содержания педагогического образования.

Korolenko K.V Formation of competence-based approach in the training of future specialists in physical culture and sport. This article has proposed a model of competence-oriented teacher education in physical culture and sports in the context of professional activity. Created in the educational process models advocate learning tool by students of its content, organizational forms, focused goals. The complex solution of the indicated commitments ensures making up of pedagogical crop of the future teacher and defines realization of functions of competently oriented preparation. The substantial component of competently oriented preparation represents rather independent field of the contents of pedagogical formation.

Ключові слова:

компетенція, орієнтований підхід, професійна підготовка, педагогічна діяльність.

компетенция, ориентированный подход, профессиональная подготовка, педагогическая деятельность.

jurisdiction, oriented approach, professional preparation, pedagogical activity.

Вступ.

Теоретичною основою будь-якої системи професійної підготовки є цілісна концепція професіоналізації, яка виступає в якості провідного орієнтира при розробці її основних компонентів. У вітчизняній і зарубіжній психології сформувалося кілька підходів до розробки цілісної концепції професіоналізації.

До числа найбільш поширених відноситься підхід з позицій поняття професійної придатності, який бере свій початок з відомих робіт Ф. Паркінсона. У рамках даного підходу процес професіоналізації розглядається як формування або досягнення професійної придатності, провідними критеріями якої є професійність і задоволеність працею. У вітчизняній психології даний підхід послідовно реалізований у працях Н.Д.Левітова, К.М. Гуревича, К.К. Платонова.

Інший підхід, найбільшою мірою характерний для вітчизняної психології, пов'язаний з поняттям "готовність до праці". У рамках даного підходу професіоналізація розглядається в працях А.А.Смірнова та його учнів як формування певної ієрархії допрофесійної і професійної готовності до трудової діяльності.

Можна виділити так званий типологічний підхід до професіоналізації, який стає все більш популярним у вітчизняній психології. Суть даного підходу, виникнення якого пов'язують з ім'ям Шпрангер, полягає в тому, що професіоналізація розглядається як пошук і знаходження людиною форм професійної діяльності, адекватних деякого сталого типу індивіда. Один з найвідоміших представників даного підходу - J.L. Hoolland.

Істотний внесок у розвиток загальної теорії професіоналізації зроблений у працях Е.А. Климова, В.Д. Шадрикова, А.К. Маркової, кожен з яких розвиває свій підхід до професіоналізації. Не менш важливу роль у вирішенні даної проблеми відіграють дослі-

дження, проведені в рамках акмеології (Н.В.Кузьміна, М.Н. Деркач).

Нарешті, необхідно відзначити і щодо закінчені концепції професіоналізації. Це насамперед концепція професійної зрілості Д. Сьюпер і концепція професійного становлення Т.В. Кудрявцева.

Діючі в нашій країні стандарти вищої професійної освіти побудовані на базі кваліфікаційної моделі спеціаліста, досить жорстко прив'язаною до об'єкта та місця праці. Останнім часом намітилася явна тенденція до переходу від кваліфікаційної моделі до компетентної [1, 2, 3].

У компетентній моделі фахівця цілі освіти пов'язують як з об'єктами і предметами праці, з виконанням конкретних функцій, так і з міждисциплінарними інтегрованими вимогами до результату освітнього процесу (І. О. Зимня та ін.). Мета професійної освіти полягає не тільки в тому, щоб навчити людину щось робити, придбати професійну кваліфікацію, але й у тому, щоб дати йому можливість впоратися з різними діловими і життєвими ситуаціями і працювати в групі.

На думку В.Д.Шадрикова, випускник, що освоїв освітню програму, повинен характеризуватися:

- Компетенціями соціально-особистісними (відносяться до людини як індивіда, суб'єкта діяльності й особистості; соціальними, що визначають його взаємодію з іншими людьми; відносяться до вміння вчитися);
- Компетенціями загально професійними (інформаційними, пов'язані з отриманням і обробкою інформації; розрахунковими, пов'язаними з умінням вирішувати професійні завдання з використанням адекватного математичного апарату; експлуатаційними; управлінськими, організаційними; конструкт орськими;проектувальних; економічними, що включають поведінку на ринку праці).

Ці компетенції мають формуватися як загальні для широкого кола професій. Вони забезпечують гнучку поведінку на ринку праці.

Крім того, випускник повинен володіти спеціальними компетенціями або професійно-функціональними знаннями та вміннями, які забезпечують прив'язку до конкретного об'єкта, предмету праці. Вони забезпечують конкретизацію загально професійної компетенції [4,5,6].

Перехід України на нову доктрину соціального розвитку та її входження в міжнародний освітній простір роблять цю проблему надзвичайно актуальною. По-перше, треба погоджувати вихідні позиції формування вітчизняної та зарубіжних систем професійної освіти, а по-друге, поки не виявлено фундамент, вихідний шлях розвитку, будь-яка соціальна система розвивається стихійно, незважаючи на нав'язану їй стратегію.

В останні роки фахівці досить пильну увагу приділяють проблемам модернізації та реформування професійної фізкультурної освіти [2, 3, 7].

Робота виконана за планом НДР Запорізького національного університету.

Мета, завдання роботи, матеріал і методи.

Мета дослідження - обґрунтувати функціональну модель компетентно орієнтованої підготовки педагогічних кадрів з фізичної культури і спорту в контексті професійної діяльності. Отже, основними *завданнями* компетентно орієнтованої підготовки педагогів з фізичної культури і спорту доцільно вважати: 1) формування у майбутніх фахівців системи професійних знань; 2) оволодіння студентами необхідним комплексом педагогічних умінь і навичок; 3) засвоєння ними досвіду творчої педагогічної діяльності у сфері фізичної культури і спорту; 4) формування у студентів системи ціннісно-емоційних відносин до педагогічної теорії, теорії фізичної культури, педагогічної діяльності та процесу підготовки до неї.

Результати досліджень

Проведений нами аналіз показує, що структурна організація професійного фізкультурної освіти може складатися з керуючого, змістовного, процесуального і результативного компонентів.

Керуючий компонент включає в себе:

- Визначення мети фізкультурної освіти фахівця, сформований на основі системного аналізу професійної діяльності педагога з фізичної культури і спорту;
- Визначення змісту освіти, що впливає з його цілей;
- Визначення змісту виховання, здатного реалізувати поставлену мету, тобто визначення та розробка структури процесів, в яких реалізується гнучка підсистема.

Зміст - ключовий фактор освіти. Змістовий компонент системи представлений тими елементами змісту фізкультурної освіти (цикли дисциплін, предмети, теми, програмні питання), які забезпечують його спрямованість на формування професійно-особистісної компетенції студентів. Чотири концептуальні положення, що відносяться до змісту освіти і видів навчальної діяльності, визначають наповнення

цього поняття: воно має бути гнучким, толерантним, безперервним, доцільним.

ГНУЧКІСТЬ змісту забезпечується модульним підходом до формування структури студентських колективів, які знімають установку на традиційну систему форм занять (лекції, семінари, лабораторні та практичні заняття), індивідуалізацією і наявністю ефективного зворотного зв'язку, прив'язує зміст до певного часу і місця.

ТОЛЕРАНТНІСТЬ програм виражається в цілеспрямованому розвитку поваги до інших і себе, дбайливе відношення до навколишнього середовища.

БЕЗПЕРЕРВНІСТЬ відображає відсутність у програмах часових, вікових та процесуальних бар'єрів і обмежень.

Доцільності утримання складається на його релевантності (доречності), збалансованості, проблемності і особистісної орієнтованості, які забезпечують інтеграцію знань і вмінь.

Важливо, щоб зміст освіти відображало загальні цільові орієнтири студента, педагога і розробника програм.

Процесуальний компонент включає цілісну систему видів діяльності, прийомів і дій, які орієнтують студента на синтез професійного, духовного і фізичного в його майбутньої професійної діяльності.

Результативний компонент. Як досить ефективною, універсальною зовнішньої оцінки результатів роботи вузу можна було б розглядати здатність випускника до адаптації в умовах, що змінюються на навколишнього світу і підвищеної динамічності професійної діяльності, до можливої тимчасової безробіття, раптової зміни професії і місця роботи. Слід вважати цю оцінку тим вище, чим успішніше проходить цей процес. У цих умовах для фахівця може виявитися недостатнім «чистий професіоналізм», хоча його цінність не знижується, а, навпаки, навіть підвищується.

Ми виділяємо такі основні характеристики компетентності педагога з фізичної культури та спорту:

- Особистісно-гуманна орієнтація;
- Здатність до системного бачення педагогічної реальності у сфері фізичної культури і спорту та системному дії в професійно-педагогічній ситуації;
- Володіння сучасними педагогічними технологіями, пов'язаними з культурою комунікації, взаємодією з інформацією і її передачею дітям;
- Здатність до інтеграції вітчизняного, закордонного, історичного та сучасного інноваційного фізкультурно-оздоровчого досвіду;
- Креативність у професійній сфері;
- Наявність рефлексивної культури.

Компетентно орієнтований підхід дозволяє реалізовувати наступні основні положення професійної підготовки педагога з фізичної культури та спорту:

1.Засвоєння і реалізація в професійній підготовці нормативів праці і поведінки, вироблених в ході культурно-історичного розвитку суспільства.

2.Особистісно-професійний розвиток студента, що розглядається як результат встановлення взаємозв'язків між двома лініями переходів: «повноцінна діяльність - повноцінний інтелект - повноцінна особистість» і «повноцінна спільна діяльність - по-

вноцінний колектив - повноцінна особистість».

3. Наступність у формуванні різних рівнів самосвідомості особистості (професійного, духовного і фізичного), що обумовлюють становлення її світогляду і розширення духовного кругозору.

4. Системна організація навчально-виховного процесу, що передбачає виконання двох взаємопов'язаних вимог:

- Планомірного формування цілісної професійної діяльності в цілісній особистості, визначає логіку розвитку способів педагогічного управління життєдіяльністю студентів;

- Переходу «від загального до конкретного» при освоєнні навчального змісту кожного рівня, що задає необхідність розробки викладачем вузу узагальненої орієнтовної основи діяльності студента і підбору для нього відповідного переліку навчальних і виховують ситуацій.

5. Принцип самостійного вибору студентами кінцевого рівня освоєння професії, що відкриває можливість забезпечення в навчально-виховному процесі системного мінімуму знань, умінь і навичок і вільного розвитку творчої індивідуальності кожної окремої особистості.

Для уточнення поняття «компетентно орієнтовано» підходу у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту», були використані кваліфікаційні вимоги освітнього стандарту до випускника фізкультурного вузу за фахом 022300 «Фізична культура і спорт».

Ми виходили з того, що основна мета вузівської освіти - не тільки формування цілісної структури освоєваної конкретної професійної діяльності, але й освоєння системи компетенції, дозволяє випускнику продуктивно адаптуватися у великому розмаїтті соціокультурних та психолого-педагогічних ситуацій.

Проведений М.Н. Скаткіним, І.Я. Лернером, В.В. Краєвським аналіз окремого акта цілеспрямованої людської діяльності з метою визначення структури соціального досвіду і змісту освіти показав, що він передбачає знання цілей, засобів, способів і результатів; вміння здійснити необхідний спосіб діяльності; готовність його видозмінити і адаптувати до нових умов, а також певне відношення. Висновки вчених, на наш погляд, в повній мірі відносяться і до професійної діяльності педагога з фізичної культури і спорту.

Крім того, компетентно орієнтований підхід припускає вирішення завдань з формування наступних знань та умінь:

- Узагальнені теоретичні знання про природу, здоров'я, суспільному виробництві і професійної діяльності (у регіоні, області, країні, світі) і зв'язки між ними (структура, процеси, закони, закономірності, теорії, концепції, загальні поняття і міжпонятійні зв'язки). Основна функція цієї групи знань - світоглядна підготовка;
- Вміння розуміти організаційну структуру професійної діяльності та інтегровану міждисциплінарну специфіку фізичної культури, її зв'язок з комплексом дисциплін гуманітарного, професійного, загально-освітнього блоків;
- Вміння оцінювати державні освітні стандарти, на-

вчальні програми, навчальні плани та освітні технології з точки зору впливу на фізичний і духовний аспекти здоров'я суб'єктів навчально-виховного процесу;

- Вміння аналізувати інформацію, що надходить, стежити за логікою розвитку знань і явищ у всіх сферах діяльності (в першу чергу - у професійній), формулювати висновки і оцінювати інформацію, що надходить;
- Вміння дати оцінку екологічним, правовим, виробничим і політичним явищ (вивчаються або трапляються в житті) з точки зору сучасної соціокультурної, фізкультурно-оздоровчої ситуації;
- Вміння всебічно оцінити що виникла в стані здоров'я ситуацію і знайти оптимальний варіант її вирішення в умовах професійної діяльності (досвід здоров'ятворчої діяльності).

Висновки.

Комплексне вирішення зазначених завдань забезпечує формування педагогічної культури майбутнього педагога з фізичної культури і спорту та визначає реалізацію функцій компетентно орієнтованої підготовки.

Реалізація функцій компетентно орієнтованої підготовки педагога здійснюється в ході оволодіння студентами певним змістом. Науково обгрунтований відбір змісту професійної підготовки - одна з основних умов продуктивності пошуків її оптимізації. Змістовий компонент компетентно орієнтованої підготовки являє собою відносно самостійну область змісту педагогічної освіти, засвоєння якої створює умови для оволодіння особистістю фізкультурно-спортивними аспектами педагогічної діяльності.

Формування компетенції педагога з фізичної культури і спорту вимагає включення навчальної діяльності студентів на аналог майбутньої професійної праці.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку вивчення інших проблем формування компетентно орієнтованого підходу у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту.

Література:

1. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика: Монографія / за ред. Н.Г.Ничкало. - Хмельницький: ТУП, 2002. - 334 с.
2. Зимняя И.А. Ключевые компетенции - новая парадигма результата образования / И.А. Зимняя // Высшее образование сегодня. - 2003, - № 5, с.4-5
3. Шадриков В.Д. Новая модель специалиста: инновационная подготовка и компетентностный подход / В.Д. Шадриков // Высшее образование сегодня. - 2005. - № 9. - С.8-9
4. Кузьмина А. М. Теоретические основы профессионального воспитания будущих специалистов физической культуры / А. М. Кузьмин // Дис. ... докт. пед. наук. Челябинск: УралГАФК, 1999. 310 с.
5. Евсеев С.П. Опыт преподавания дополнительных глав общетеоретических профессиональных дисциплин (спецкурсов) в системе высшего профессионального образования / С.П. Евсеев, Г.А. Шашкин, Н.Н. Алфимов и др. // Теория и практика физ. культуры. 1998, №11/12, с. 32-33.
6. Кузьмина Н.В. Предмет акмеологии / Н.В. Кузьмина. - СПб.: Акмеологическая академия, 1995. - 24 с.
7. Педагогические проблемы физического воспитания и подготовки физкультурных кадров: Матер. Заоч. межвуз. научно-практ. конф. (июнь 1998 г.) / Под общ. ред. А.Г. Семенова. - СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 1998. - 135 с.

Надійшла до редакції 24.09.2009р.
Короленко Карина Владимировна;
kkorolenkokiss@mail.ru